

ДОКУМЕНТУВАННЯ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ: ЧИ СПРАЦЮЄ ЛАНЦЮГОВА РЕАКЦІЯ?

У сфері електронного документообігу в бізнес-середовищі України позитивно зарекомендували себе системи М.Е.Дос, «Вчасно», EDI (Electronic Data Interchange). При цьому процес передачі структурованих даних між комп'ютерними системами різних контрагентів відбувається без ручного втручання. Окремі експерти називають EDI технологічним проривом у сфері обміну інформацією з постачальниками та покупцями [1].

За інформацією компанії EDI, станом на 2023 рік до проекту EDI приєдналися 15 міжнародних мереж: Aldi (Poland), Auchan (Poland), Biedronka JMP (Poland), Budni (Germany), Dino (Poland), Edeka (Germany), тощо. У проєкті беруть участь українські постачальники: Ярич, Чудова Марка, Good Wine, Три Ведмеді, Біола, ТМ «Новус», Pilsner [2].

Технічно це відбувається так. На платформі компанії-провайдера (<https://edo-v2.edin.ua/register>) проходять реєстрацію підприємства, які користуються послугами цієї платформи. Використовують підготовлені шаблони первинних документів – замовлень, рахунків, накладних, актів. Бухгалтер або інша призначена особа їх заповнює. Для підпису документа потрібно натиснути «Дія з обраними документами», підписати, натиснути «Зчитати», потім «Підписати» [2]. До новацій відносять і те, що формують і підписують електронні товарно-транспортні накладні у мобільному застосунку EDIN Driver. Зазначені документи охоплюють, таким чином, лише сферу обліку постачання і отримання товарів (робіт, послуг) та розрахунків за них.

Про можливість скорочення переліку первинних документів у сфері розрахунків свідчить приклад операцій з приймання-відправлення посилки (бандеролі, листа) в компанії ТОВ «Нова Пошта». Замість кількох документів, характерних для ДП «Укрпошта», електронна система ТОВ «Нова Пошта» формує лише *експрес-накладну*. Вона суміщає у собі функції розрахункового і товарного документів. В результаті відбулося суттєве скорочення кількості документів та показників первинного обліку, що призводить до значної економії ресурсів підприємства і позитивного впливу на підвищення прибутковості діяльності компанії [3]. Наведені приклади свідчать про подолання певною мірою успадковану з попередніх (радянських) часів надлишкову задокументованість операцій і подій, що впливає на громіздкість бухгалтерського обліку. Зазначимо, що процеси скорочення, раціоналізації документопотоку не протирічать ні МСБО/МСФЗ, ні європейським «обліковим» директивам, ні НП(С)БО.

З точки зору теорії і практики важливо дослідити, наскільки змінюється документування як елемент методу бухгалтерського обліку? Чи можна

стверджувати про його зникнення в умовах діджиталізації? Відповіді на ці питання сприяють прогресу науки про бухгалтерський облік і одночасно реалізації бізнес-стратегії підприємства.

Тема цифровізації обліку активно обговорюється на сторінках спеціалізованих видань, здебільше, збірників тез конференцій авторами Н. Хорунжак, І. Лукановської (2019 р.), Н. Костишин (2020 р.), Л. Беляєвої (2020 р.), М. Кулинич, А. Шворак, Л. Жиленко (2020 р.).

М. Павлюковець (2014 р.) запропонував нову форму ведення обліку – *клайд-комп'ютерну*. Її основними відмінностями автор вбачає, крім іншого, повністю бездокументарну форму обліку та оцінки активів. З наведених практик українських компаній М.Е.Дос, «Вчасно», EDI зникнення первинного документу не відбулося – його паперового попередника замінили на електронного. В окремих компаніях досягли скорочення переліку форм документів. Процесу діджиталізації обліку та звітності сприяє Закон України "Про електронні документи та електронний документообіг" за № 851, в якому зазначається, що *електронний документ* – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Електронний документ вважається оригіналом, якщо електронний примірник документа має обов'язкові реквізити, у тому числі електронний цифровий підпис його автора, накладання якого й завершує створення документа [4].

Натомість, у сфері бухгалтерського обліку відсутній нормативний документ спеціального призначення щодо електронних документів та електронного документообігу. На практиці використовують як норми статті 9 Закону про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні, так і підзаконний акт – застаріле Положення № 88 від 1995 року.

Специфіка оформлення господарських операцій у суб'єкта господарювання за ручних, автоматизованих та цифрових форм передбачає певні ланцюги складання документів. Наприклад, відвантаження товарів у продавця потребує оформлення таких документів: Заявки покупця, далі може формуватися Наряд (наказ) на відвантаження, потім – Накладна (ТТН), Специфікація товару, Касовий ордер (при сплаті готівкою). Специфічні ланцюги мають місце і на інших ділянках обліку. Постає питання: чи потрібно в умовах *е-обліку* формувати кожен документ ланцюга, чи достатньо сформувати один ключовий документ, а решта документів буде «підтягнута» програмою по певних реквізитах або взагалі не складати їх? За такою схемою можна досягти суттєвого зменшення кількості форм документів і спростити документообіг. Необхідно брати до уваги, що кожна галузь економіки має свої специфічні документи. В сільському господарстві вони одні, в металургії другі, в машинобудуванні – треті, в торгівлі – четверті і т.д.

Чинне законодавство України, як відомо, не регламентує певні документи по певних розділах обліку (окрім банківських та касових операцій). Тому підприємство має вибір, які документи застосовувати. Головне, щоби була достатньою номенклатура обов'язкових реквізитів для ідентифікації операції (події). Проте, перевіряючи і контролюючи органи мають тенденцію фіксувати як недоліки та порушення законодавства ті випадки, коли, на їх погляд, наявної

інформації бракує для достатніх, підтверджених висновків. Часто ця претензія стосується документів на списання на виробництво матеріальних цінностей.

Наприклад, з отриманих 100 тон сировини по прибутковій накладній, завод списав на виробництво усі 100 тон без складання відповідного акту про використання або змінного звіту за підписом мінімум трьох осіб. Акт інвентаризації при цьому не складався. Раптова контрольна інвентаризація перевіряючими можливих залишків сировини вже не дає потрібної для них інформації через запізнення у строках. На цьому тлі часто точаться суперечки між підприємством (головний бухгалтер) та контролерами що достовірності даних обліку.

Як вихід з ситуації – прописати перелік первинних документів в обліковій політиці підприємства та умов їх оформлення. Проте і вона може мати недоліки. Відсутні законодавчі вимоги щодо повноти такої політики та покарання за її не якісний зміст. Отже, знайти і обґрунтувати порушення на сьогодні в частині оформлення первинних документів, навіть цифрового формату, задача не з простих.

На наш погляд, потрібні зміни законодавчого поля щодо регламентації переліку первинних документів по розділах обліку. Це може бути реалізовано на рівні наказу Мінфіну України, як відповідального органу за реалізацію політики у сфері бухгалтерського обліку або на рівні постанови Кабміну України.

У таких умов доцільно дозволити підприємствам в умовах цифрових технологій застосувати скорочений перелік первинних документів за принципом впровадження ключового документа та ввести відповідальність за відсутність або неякісний зміст обліковій політики підприємства.

Список використаних джерел:

1. URL :<https://edin.ua/shho-take-edi-yak-pochati-pracyuvati-z-elektronnimi-dokumentami/>
2. URL : <https://edin.ua/mizhnarodnij-elektronnij-dokumentoobig-edin>
3. Малишкін О.І. Документування як елемент методу бухгалтерського обліку в умовах діджіталізації. Зб. наук. праць. Серія «Економіка і управління». Київ: ДУІТ, № 48/2020. С. 130-139.
4. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України № 851-IV від 22.05.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text>.

УДК 657.1

Маматов Рустам Ілхамович,
*аспірант, Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль, Україна*

ІТ-ПОСЛУГИ ЯК ОБ'ЄКТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Сфера ІТ характеризується швидкими темпами технологічного розвитку. Нові інновації, які надаються ІТ компаніями, можуть швидко змінювати ландшафт бізнесу. Проте наслідки повномасштабного вторгнення російських військ на територію України відчули підприємства всіх галузей, зокрема і ІТ